

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Kortezubi

Aurkibidea

Udalerria: Kortezubi

Sarrera

Kortezubi Bizkaiko iparraldean eta Busturialdea eskualdean dago. Herri hauek ditu mugakide: Iparraldean Gautegiz-Arteagako; mendebaldean, Oka ibaia eta Forua; ekialdean, Ereño eta Nabarniz; eta, hegoaldean Arratzu eta Gernika-Lumo. Herriguneaz gain (Enderika eta Terlegiz) hainbat auzotan sakabanatutako biztanlegune txikiak daude herrian: Basondo, Oma, Elorriaga-Santa Ana, Idokilis, Barrutia (Arratzurekin banatutako auzoa)... Mendebaldeko euskararen barruan Busturialdeko euskararen barruan kokatzen da kortezubitarren hizkera.

- **Biztanleak:** 409
- **Euskaldunak:** %90,03

Ahotsak.eus-eko datu orokorrak

- Hizlariak: **6**
- Zintak: **8**
- Pasarteak: **32**
- Transkribatutakoak: **5**
- Audioak: **0**
- Bideoak: **29**

Proiektuak

- Diasporako Ahotsak
- Euskal Herriko Ahotsak
- Fondo partikularrak

Hizlariak

Joseba Chertudi Ikazuriaga (1948)

Jose Andres du jaiotzako izena, gerora Joseba (edo Joe). Kortezko baserrian jaioa, guraso biak Kortezubikoak ziren. Lau senidetan bigarrena, bost urte zituenean aita Ameriketara joan zen artzain (aurretik merkartzia-ontzi batean egon zen lanean). 9 urterekin fraidekume joan zen, pasionistekin: Gabirian eta Euban egon zen, guztira sei urtez; ondoren filosofia ikasketak egin zituen jesuitekin, Zumarragan eta Bilbon. 1970ean Inglaterrara joan zen ingelesa ikastera, pare bat urterako, gero Ameriketara joateko asmoarekin. 1972an joan zen (bere anaia Kepa 68an), Idahoko unibertsitatera ikasle. Filosofia ikasketekin jarraitu zuen. Boiseko euskaldunak elkarrizketatzen ere aritu zen (Basque Oral History Project). 1975ean emaztea izango zuena ezagutu zuen (Elisabeth). Negozio ikasketei heldu zien. Arizonan eta Detroiten egon ostean, Madrilera joan zen Chrysler automobil lantegiarentzat lan egitera; hiru semeak bertan jaio ziren. Handik Holandara joan zen familia, eta 1988an Ameriketara bueltan, Boisera. Azken urteetan Kunan bizi izan dira.

Kepa Chertudi Ikazuriaga (1941)

Kortezubigojeaskoa baserrikoa, aita bertakoa zen (itsasoan ibilia zen, gerra aurretik, karga-ontzietan sukaldari); ama, berriz, Kortezubiko Ugaldeberri baserrikoa zen (gerra garaian kartzelan egon zen eta haren aita hil egin zuten, Kortezubiko alkatea izan zelako). Lau senidetan zaharrena, Kepa (Pedro Mari zen jaio zenean ipini zioten izena) 11 urtera arte Kortezubiko eskolan ibili zen; urtebetez Gasteizen egon zen, jesuiten barnetegian, erdara ikasten, eta Gernika-Lumon egin zuen Batxilergoa, Corazonistekin (egunero joaten zen, bizikletaz, Kortezubitik). Magisteritza ikasi zuen Bilbon eta Leioan hasi zen lanean, Metalurgian. Ingelesa ikasi nahi zuen eta 1968an Ameriketara joan zen, Ontariora (Oregon); Kepak 12 urte zituenean bere aita artzain joan zen Burns herrira (Oregon) eta zerrategi batean zebilen lanean. Kepa izeba baten etxera joan zen; ingelesa ikasten eta gaztelania irakasten egon zen Ontario Unibertsitatean. Ondoren azukre lantegi handi batean hasi zen lanean, Nyssa herrian (Oregon): leihoak garbitzen hasi zen, gero ingeniaria izan zen (Rupert herrian) eta lantegiko zuzendaria izatera iritsi zen; 1980tik Ogden herrian (Utah) bizi da. Wendy Hyer amerikarrarekin ezkondu zen eta lau seme-alaba izan zituzten. Boiseko euskal komunitatearekin harreman estua izan du eta Biotzetik abesbatzakoia izan da. Ameriketara bizi den Joseba Chertudi anaia ere elkarrizketatu genuen.

Pakita Goitia Arrate (1930-2022)

1930ean Kortezubiko Elorriaga auzoko Parlamente baserrian jaio zen. Ama Nabarnizko Elizaldeko Agarrekoa zen eta aita Parlamente bertakoa. Beraien etxea Belendiz (Arratzu) eta Nabarniz ondoan zegoenez, umetan sei urterekin hasi eta hamar urtera arte Belendizko eskolara joan zen; 10 urtetatik 14ra arte Omako eskolara joan zen. Elizara ere Belendizera joaten ziren. 17 urtegaraz Gernikako Errenterin joskintza eta jantzigintza ikasi zituen. 1971tik Gernika-Lumoko Arane auzoko Etxeandibarrin bizi da. Jaiotzez Ibarrikoa (gaur egun Muxika) den [Jose Albizugaz](#) ezkondu ostean bi seme-alaba izan zituzten.

Alejandro Homaetxebarria Monasterio (1945)

Kortezubian jaioa, Biesko baserrian (Sabide Bekoa). Ama bertakoa zen eta aita Muruetakoa. Bost senidetan hirugarrena. Kortezubin ibili zen eskolan eta Gernikan Artes y Oficios ikasi zuen. Ondoren, Malta lantegian hasi zen lanean. 19 urterekin Ameriketara joan zen. 1964an, Marsing herrira (Idaho), artzain. Hiru urte igaro zirenean, Green Card-a lortu zuen (Euskal Herrian soldadutza egiteaz libratu zen). Ondoren "Campero" egin zuen lana, beste hiru urtez (hartz ugari hil zituen; "otso" esaten zieten). 1969an Placida gaona mexikarrarekin ezkondu zen eta bi seme-alaba izan zituzten. Meridianen mekaniko egon zen, Yanke Machine Shopen, 30 urtez. Boiseko euskal etxeko kidea da aspalditik.

Begoña Uribarri Arribalzaga (1929)

1929an jaio zen Kortezubiko Terlegiz auzoko Etxebarri baserrian. Gurasoak eta Terlegizkoak ziren; 5 neba-arrebatatik 4. da bera. Umetan Kortezubiko eskolara joan zen 12 urtera arte, eta gero Gernika-Lumoko karmeldarren ikastetxera joan zen 15 urtera arte. 23-24 urterekin Bilbora joan zen bizitzera janari-denda bat zabaldu baitzuen bertan, Maria de Haro kalean. 63 urtegaraz herrira bueltatu zen.

Bittori Zarrabeitia Lauzirika (1926-2021)

1926an jaio zen Barrutia auzoko Piperrene baserrian. Bere aita, *Piper*, Larrabetzuko Basatxe baserritik (gaur egun jausita dago) etorri zen Barrutira familiako etxera morroi lanetara; ama Muxikako San Romanekoa zen, Besangizekoa. Bost neba-arrebatatik laugarrena da bera. Umetan Gernika-Lumoko karmeldarretara joan zen eskolara eta josten ikastera; tarte horretan 2-3 hilabetez Kortezubiko eskolan ibili zen. Umetan izekok-eta zuten dendako errekaduak eramatera errekadista beharretan ibili zen eta bertarako jenero bila joaten zen Gernikako dendetara. Ezkondu aurretik jantzigintza ikasi zuen hiru hilabetez. Beti aritu izan da baserriko eta etxeko lanetan. Barrutia auzotik beti izan dute Gernika-Lumora joera (Kortezubirako baino gehiago), Gernikatik kilometro eskasera dago-eta. Hori dela, bertan bizi izandako kontu ugari kontatzen ditu. Auzo bereko Barrutibaso baserriko Bizente Mendiola gaz ezkondu ostean bertara joan zen bizitzera, eta hiru seme-alaba hazi zituzten. Bere biloba da elkarrizketatzailea.

Pasarteak gaika

Herri honetan landu eta transkribatu diren pasarteak, gaika antolatuta.

1. Baserria

1.1. Gernikako plazara ume-umetatik

- **Hizlaria(k):** Zarrabeitia Lauzirika, Bittori
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Erref:** KOR-001/016
- **Iraupena:** 0:03:00. **Hasi:** 00:27:33. **Bukatu:** 00:30:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai
- **Gaia(k):**
Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, erostera
- **Laburpena:** Umetan plazara joaten zen. Behin pila bat piper saldu zuen eta diru asko atera zuenez bazkaltzera joan ziren. Bakarrik joaten zenez ezagunen baten ondoan jartzen zen, izeko Marzelinaren alboan, normalean. Behin izeko ez zegoela-eta, beste emakume baten ondoan jarri zen, baina emakume hura ez zela ondo portatu dio. Berak buruko otzaran eramaten zuen jeneroa plazara eta bere aitak astoz.

Transkripzioa

- Ni plazara joate nintzen ta baten piper pillua saldu nauen ba. Piperrak ordun asko egote zien ta, ta ama etorri zen errekaduk eitten baia egon bihar izan gendulez, gauza haundixe zan orduen. "Bazkarie jangou" diru emonotzonien amari piperrena "diru asko hartu zu". Juate nintzen han ni piperrak e aittek lantzin behin ta aitte ez doienien paretan nintzen persona ezagun baten onduen edo tia Marselinen ondoan edo. Ta ama etorri zani: "ama beittu zenbat diru hartu [...]" ta emon notzon. Amak e "bazkaixe jangou gaur Gerniken" ta orduen e ez dakit ze jan gendun ahaztute dau baia gauza haundixe orduen. Halantxenik zan bizimodue ta...
- Eta plazara ze genero bajatzen zenduzen ba?

- Plazara, baten basaten nin itzela! Buruko otzala, piper sikuak bebai ta piper sikuak saldu neuzen. Orduen denporan ez dakit bost peseta izen bazan zientue edo. Neska gaztetxue ni ta jua nitzen ta ez zan egon tia Marseliña, [...] zan tia, ha ez zanien egon beste baten ondoan pare nitzen, beste ezagun baten ondoan. Ta harek esan ezten ba zera baten "araiño piperragaitxik ez emon uma, ez emon uma" bixak [...] ta gero berak emon. Ta gero berak emun, nik negar itte neuan haixe, haixe traisiñoa iztelako. Gehixau han andre ezin, haren ondoan ez nitzen parau gehixau.

-Ez?

-Ez, ez gero berak emon ta niri ez emon eza. Ta igual etorte giñen, saldu ez ta, ta arin atzera gehixaun billa. Oin ya ez orduen, burukotza, piper siku ta... baiña ostantzeko gauzek aittek eruete ebazen karroan, guk orduen be astoa ta karroa barruteixen. Beste askok burdixetan. Genero guztixe sagar-sasoie, sagarra ikoa dauenien be buruen hartun hotzadie ta, taberna barrik hotzadi buruen ta, taberna barriko besoan bebai ezta lantzien behin, taberna barriko zubixa gañien deskantzue, deskantzu haundixe hartzen ta ostabe Gernikara arte. Ta saldu itte genduzen, oin halan ez da.

2. Politika

2.1. Gernikako bonbardaketan zubipean ezkutatu zen

- **Hizlaria(k):** Zarrabeitia Lauzirika, Bittori
- **Elkarrizketatzailea(k):** Astorkia, Estiñe - Goiria Mendiola, Nerea
- **Erref:** KOR-005/002
- **Iraupena:** 0:02:26. **Hasi:** 00:00:05. **Bukatu:** 00:02:31
- **Transkribatzailea:** Astorkia, Estiñe
- **Gaia(k):**
Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka
- **Laburpena:** Durango eta Gernika bonbardatu zituztenean, 10 urte zituen. Durango bonbardatu zuten egun berean bere aitaita hil zen. Gernikako bonbardaketa hasi zenean itaurrean zebilen zubi baten azpian bere neba batekin. Aireplanoak trenbidetik zetozen, baxu-baxu. Bere nebak behiak hartuta egin zuen ihes, eta bera bertan gelditu zen beldurrez. Miliziano batzuk egon ziren zubi gainean eta haiek lagundu zioten.

Transkripzioa

Pasa dan /pasan/ astien ixen da Durungoko bonbardeotan egune, ta orduntxe akorde dxaten, ni ni bonbardeoko egunien, euzoko neska nagosi bategaz, nik hamar urte ta nire aiztiek zortxi urte, ta etor giñen eskutxetan horraxe godxera, orduen be, hamen e esan egon lekurik niretzat, ze Gernikeko bonbardeoko jentie erretireta egon zan, ta gu horra karkaba batera joan giñen eskutxetan ta gero lehengunien, e! Radidxoak esan banien bonbardeoko egune dala Durengokoak, enee!, akorde dxaten, ene gure atxitxe hil zala hirurogeta zazpi urte. Karo, nik e, hamazortzi eingo dotez /eingotez/, hirurogeta hamazortzi..., hiruta zazpi urte. Ta etor giñen eskutxetan, ta gu, ordun entieru goixien eitxe zan, ta gu honantza gatzela hor errekan, bakixu nun?, hor beheko bidie hartzen dan lekuen, gu honantza ta abadie joan zan gorpuen bille harantz, atxitxen bille, enterretako, zelan akorde dxaten, e?. Bonbardeoko egune ixen zanien Durungokoa. Gero Gernikeko bonbardeotan egon giñen, hamendik urten ta zelan dauen zubi bet? hantxe azpidxen, iturren ibiltzen nitzen ni behidkekaz, behidxen eurretik, ta tio Jenaro atzetik, ta bonbardeetan etor

zien hamendik, hortik etorte zien aeroplanoak, trenbidieri segidute, trenbidieri segiduten otsien /segidutetsien/, baju-baju-baju etorte zien aeroplanoak, ta nik iturren nauen lekuen, gure tio Jenarok behidzek basora bota bazen alpelarridzegaz ibil giñen ademas. Alpelarridxe ez dakixu zer dan?, hor dauena, hoixe harridxe, soloa zapaltzeko, artoa ereitxeko. Ta tio Jenarok ze in ban? Karkabarik karkaba eskapeu, eskutxeta, eskutxeta, jentie. Ta ni gogortute joan nitzen solora, mobidu eziñik, ta milizianuek egon zien zubi ganien ta hartunde erun ben milizianoak.

2.2. Bonbardaketaren ondorena: jendea noraezean, gorpuzkiak palekin jasotzen...

- **Hizlaria(k):** Zarrabeitia Lauzirika, Bittori
- **Elkarrizketatzailea(k):** Astorkia, Estiñe - Goiria Mendiola, Nerea
- **Erref:** KOR-005/003
- **Iraupena:** 0:02:40. **Hasi:** 00:02:31. **Bukatu:** 00:05:11
- **Transkribatzailea:** Astorkia, Estiñe
- **Gaia(k):**
Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka
- **Laburpena:** Bonbardaketa astelehenez izan zen, azoka-egunez. Bere ama ere Gernikara joana zen, eta arduraz egon ziren; baina, lehenengo bonba bota zutenerako, etxera heldu zen. Bera zubipean egon zen ezkutatuta, hotzez, eta amama joan zitzaion bila. Etxera bueltatzerakoan, beraien etxea Gernikarako bidean dagoenez, jende asko ikusi zuten bidean noraezean galduta. Gernikako izeko eta lehengusu-lehengusina batzuegatik arduratuta egon ziren, baina Forura joaten lortu zuten. Bonbardaketa ostean, likido bat bota zuten aireplanoetatik denak su har zezan. Hurrengo egunean, kalegarbitzaileak palekin gorpuzkiak jasotzen ibili ziren nortzuk ziren jakin barik.

Transkripzioa

Astelehena zan, ta astelehenien Gerniken jente asko, ta guk ama falta ixen gendun, ama Gerniketik, gero etor zen ama, ama allege biher ixen /bixe/ ban etzera, lehenengoko bonbiek jo banien Gerniken, amuma, zure amuma, Barrutire sartun eta zubipengo hotzagaz ta amuma etorri hara ta amentaltxuegaz tapeta euki, egon giñen, uretan hankak, ure zubipien be, eskutxeta egon biher, oiñetakotxuek bai, ezta? Hankak bustitte ez, baia, hantxe. Gero handik urten gendunien, amuma bixi neuen nik orduen, handik hamar hille bete hil zen amuma, atxitxe ta amuma bidzek hamabi hille beten barruen, ta bagoaz etzera ta kalien, kamiñoan jentie danak, umiek be galdute, umiek be gurusoak-eta hildde, danak negarrez ta dana jentie. Ta gero amuma, han nebera bidien buziñe atate zan, ta buziñe ataten zan lekuen, huekoa barruen egon zan ba, ta han eskutxeta amuma, tia Gregoria haundixegaz, e! Ez honegaz txikidzegaz e! Beste tia bat, neure tia bategaz, ta joan giñen etzera ta klaro!, Gerniken, Pili ta familidxe, Pilin ama ta danak ta ka, amumak e: "ene! Nun ete die harek, nun ete die harek!" Gernike guztidxe, dana su egon zan, su! baze bonbardeotik gero likido bat edo bota biher ixen /bixe/ ben aeroplanoak, su hartzeko danak. Hurrungo egunien etor zien Pili-ta horra Forun, Forure harek erretire zien, jentiek, haunek alboko etziek danak bete zien, Gerniketik urtenda jentiek. Hil be asko, e! Hurrungo egunien barranderuek palakaz batunde, nortzuk dienik barik, danak! Eneeeei! A zan!. San Juan Ibarren be, dana behien

hilde, hau erreixo ezkiñie be, arbolapie, ta jentie eskutxeta, metrailliegaz aeroplanoak, ta aeroplanoak etorten zien baju-baju-baju, armiaz artapetakako moduen ta iñok defendidu be ez. Ta gero ba ostien, hona etorten giñen eskutxetan, horra gora karkaba batera.

3. Ohiturak eta bizimodua

3.1. Mairuek bortxa ez zezaten ezkutatuta; esne-kantinak hustu zizkieten militarrek

- **Hizlaria(k):** Zarrabeitia Lauzirika, Bittori
- **Elkarrizketatzailea(k):** Astorkia, Estiñe - Goiria Mendiola, Nerea
- **Erref:** KOR-005/004
- **Iraupena:** 0:02:00. **Hasi:** 00:05:11. **Bukatu:** 00:07:11
- **Transkribatzailea:** Astorkia, Estiñe
- **Gaia(k):**
Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina
- **Laburpena:** Izeko baten etxean egon zen luzaro mairuengandik ezkutatuta. Bortxa ez zezaten ezkutatu zuten bertan. Mairuek Mertzedeo komentuan izan zuten kuartela. Etxean ogi zuria zutela-eta, esne-kantina batekin bueltatu ziren, baina bidean militarrekin topo egin eta kantinak hustu zizkieten.

Transkripzioa

- Ta gero nik, hamaika urte eitteko egon nitzen, ta orduen amak-eta esaten ostien /esatestien/, ba zuk Abarsolora joan biher dozu /bizu/, hara Kortezubin tia batenera, amuma ta ni joaten giñen hara, ta han egon giñen luzero, ta nik moroak jan ez dizen-edo, moroak artape ez dizen, ze moroak egon ziren Merceden. Merzedeen bonbardeoko ostien moroak egon zien. Hor, Merzedeko konbentuen, kuartela, moroana, ta klaro gero akorde dxaten niri, moroak-eta... "zu gaizto parete zara eta ez dakit zer /ez dait zer/" , moroak zertun ez distien, niri kontixu amumak eta eskutxeu, ta egon giñen hor e, tia batenien, lehengunien hildden lehengusiñe?, harexen etzien, ta harek egon zien neska bi. Ta ni hiru, ta nire ama be han egon zan, ta tia Martzelinak-eta be, harek urteten otsien /urtetetsien/, soldaduek e hori atera, ta gu eskutxetan goidxen, bioleu ez gintzezen. Gero akordeu eitte ixen dxatez niri be horrek. Bioleu ez dixen. Ez dakizu zer dan bioleu? - Bai, bai.

- Gero akorde neuri be eitte ixen dxatez horreik, gu zegaitxik ama-eta gordetan gaittuen orduen be, ze txarrikeri handidxe ibil zen ba soldadu-eta ta gero militarrek sartu zienien, Jenaro etor dxakun hara Abarsolora. Ta eneeeee! Etzera etorteko ogi zuridxe ekar deuela-ta etor giñen kantintxu bete esnegaz, ama ta ni etxera, ta etxera orduko soldaduek kantiñe hutsittu ein oskuen /einskuen/, tragoka, tragoka, tragoka. Ogidxe jan ta esnie dana hutsittu.

Transkripziorik gabeko pasarteak

Ondorengo pasarteak gaika landuta eta kodifikatuta daude, baina oraindik transkribatu gabe.

1. Karmeldarren ikastetxean ospitalea jarri zuten (KOR-001/007)

Astean pare bat arratsaldean joaten zen josten ikasten karmeldarretako mojegana. Militarrak sartu aurretik hura zarratu eta ospitalea jarri zuten bertan. Orduan, hilabetez edo pare bat hilabetez, Kortezubiko eskolara joan zen. Ostean mojak berriro sartu ziren ikastetxera, baina berak ez zen askoz gehiago joan, amama hil eta etxean gelditu beharra izan zuen-eta.

2. Josten ikasi eta gero jantzigintza ikastera (KOR-001/009)

Ume-umetatik irakasten zuten josten. 18-19 urterekin josten hasi zen Santa Anako Justi Txertudirekin. Eskuz, orratzarekin, josten ikasi ostean, hiru hilabetez jantzigintza ikasi zuen

3. Eskolan ikasten zutena eta mojak (KOR-001/011)

Gaztelanian ikasi zuten dena. Liburu batean eta hiztegi batean zituzten ikasgai guztiak: "Historia sagrada", "catecismo"... Moja batzuk aipatzen ditu: Mungiako "Hermana Petra" eta Foruko "Hermana Vitoria". Mojak euskaldunak zein erdaldunak ziren. Askorik ikasi ez arren bizitzan ez duela inongo arazorik izan dio. Baserriko lanak egonez gero ez zen eskolara joaten.

4. Gernikako bonbardaketako kontu ugari (KOR-001/012)

Gernikako bonbardaketa hasi zenean, itaurrean zebilen bere neba batekin. Bermeotik etorri ziren aireplanoak trenbidetik, baxu-baxu, eskopetarekin harrapatzeko moduan. Lehenengo bonba Errenteria auzoko zubian bota zuten, baina ez zuten apurtu. Bere ama Gernikan egon zen plazan; eta, goizean aireplanoak ikusi zituenez, etxeranzko bidea hartu zuen. Babeslekuetan sartu zen jendea ere hil zen, bertara ere bonbak bota zituzten-eta. Gorpuak zeintzuk ziren jakin gabe palekin batu, eta kanposantura eraman zituzten. Soroan harrapatu zuen bonbardaketak eta bere nebak ganaduak hartu eta handik alde egin zuen alboko baso batera; bera, ostera, bertan gelditu zen beldurrez. Miliziano batzuk azaldu ziren eta zubipean sartu zuten babesteko; bertan egon zen iluntzera arte. Amamaz arduratuta egon zen, baina bere amama kobazulo batean babestu zen. Barrutiko etxe guztiak bete ziren Gernikatik alde egindako jendez.

5. Gernikako dendak: "Estanquerito", "Isidrerito"... (KOR-001/013)

Bonbardaketa aurreko Gernika oraingo Gernika baino txikiagoa zela dio, baina oso polita zela. Bere izekok-eta taberna-denda zuten eta haietzako errekaduak berak egiten zituen. Tabakoa San Juan Ibarako "estanquerito"tik ekartzen zuen. Erdiko kalean "Isidrerito"ren denda egon zen, eta haren aurrean Juanitarena. Aranatar batek alkohola saltzen zuen bere dendan,.

6. Juanita "puntillerie" tela-saltzailea (KOR-001/015)

Juanita "puntillerie"nean erosten zituzten telak. Hango seme bat, Luis, etxerik etxe ibiltzen zen telak saltzen.

7. Plazan inguruetakoa denak batzen ziren; euskara galarazita (KOR-001/017)

Jendea herriko inguruetatik hurbiltzen zen Gernikara: Arteagatik, Nabarniztik, Ereñotik, Gabikatik, Omatik, Forutik, Muruetatik, Muxikatik... Gernikako

bezeroak onak zirela dio. Francoren garaian, ez zuten euskaraz berba egiten uzten, galarazita zegoen.

8. Barrutin bizi zen militarra (KOR-001/018)

Errazionamenduan, produktu ugari jasotzen zituzten; eta jasotakoa ezkutatuta eramaten zuten, ez konfiskatzeko. Barrutin militar bat bizi zen; eta, lau ume zituen, Bittoriren ortutik eta solotik-eta gura zutena hartzen zuten. Militar horrek bertatik pasatzen zen jendeari konfiskatu egiten zien, baina beraiei ez.

9. Militar batzuek neska gazteei eraso egiten zieten (KOR-001/019)

Bonbardaketa osteko lehenengo egunetan, tiroketak-eta entzuterakoan, errama azpian ezkutatzen ziren soloetan eta karkabetan. Soldaduengandik-eta babesteko, neskei erasotzen zitelego-edo, osaba-izeko batzuen etxean egon zen militarrek sartu zirenean. Mairuek ospe txarra zuten, neska gazteak bortxatzen zituztela zioten; mairuak Gernikako Mertzeden zeuden.

10. Soldadu italiarrekin hartu-eman ona (KOR-001/020)

Soldadu italiarrek makarroiak ematen zizkieten jateko, eta galiziarrek gisatua. Joan zirenean, armairu bat jatekoz beteta utzi zieten. Soldadu italiarrek onak zirela dio, bere amamari "Nona" deitzen zioten. Ondo zaindu zituzten, mairuak hurbiltzen zirenean ez zieten etxetik irteten uzten.

11. Hiru kortezubitar hil ziren bonbardaketan (KOR-001/022)

Gernikako bonbardaketan, Errenteriako zubia apurtu nahi izan zuten, baina ez zuten lortu. Zubi ondora bota zituzten bonbak, eta Kortezubiko Oma auzoko gizon bat hil zuten. Bonbardaketa egunean, beste bi gizon kortezubitar desagertu ziren, hirurak ziren omarrak. Euretako baten astoa etxera bueltatu zen bere kabuz. Baten gorpua baino ez zuten ezagutu; hori dela-eta, bakarra ekarri zuten Kortezubiko kanposantura.

12. Hildakoen gorpuak palekin batzen; hil zituzten senitartekoak (KOR-001/023)

Bonbardaketan hildakoen gorpuak mutil gazteek batzen zituzten, bere bi neba ere behar horretan aritu ziren derrigortuta. Jende asko arbolapeetan ezkutatu zen, bai San Juan Ibarran eta baita Forurako bidean ere, baina aireplanoak baxu-baxu joan zirenez metrailetaz hil zituzten asko eta asko. Gorpuak zabor-biltzaileen kamioietan batzen zituzten. Bere aitaren lehengusina batek, senarra eta semea galdu zituen Durangoko bonbardaketan; eta, aitaren lehengusina bat eta bere semea ere Gernikan hil zituzten.

13. Babeslekuak; ebakuazioa eta salbokonduktoa (KOR-001/025)

Arana kondeak txaleta zuen San Juan Ibarren. Lurpean babeslekua zuen eraikita eta jende asko bertara joan zen; baina, apurtu egin zen, eta asko bertan hil ziren. Merkatu-plaza azpian ere lurpeko babeslekua zegoen. Bere aita eta neba zaharrena ebakuatu egin zituzten, militarrek sartu zirenean. Lau behi hartuta, lau hilabetez egon zen aita Kastrexanan. Etxera bueltatu zenean, zubi bat konpontzen aritu zen pasatu ahal izateko, eta horrela salbokonduktoa lortu zuen, askotan espetxeratu egiten zituzten-eta. Bere neba Luisek soldadu joan behar zuen, baina ez zuen nahi. Lau behirekin joan arren, bakarrarekin etorri ziren bueltan, Noblerekin.

14. Salbokonduktoa; karlista batek libratu zuen aita kartzelatik (KOR-001/026)

Salbokonduktoa lortu zuen bere aitak. Ebakuaziotik bueltatzean, asko eta asko kartzelaratu egiten zituzten, bere osaba bat tarteko. Baina bere aitak lagun karlista bat zuen, Manu Obarre tratantea; eta, haren laguntzaz eta haren idazkari kortezubitarraren laguntzaz, libre geratu zen.

15. Tratante-laguntzaile (KOR-001/028)

Manu Obarre tratantearen baserria Lumon dago. Asteleheenetan behiak entregatu behar izaten ziren, oinez egin behar izaten zen lan hori. Bere aita eta bera laguntzen aritzen ziren eta diru apur bat jasotzen zuten ordainetan.

16. Soldadu ez joateko medikua "erosi"; Karta bidezko komunikazioa (KOR-001/029)

Bere neba zaharrena aitarekin batera egon zen ebakuatuta, baina 18 urterekin soldadu joan behar izan zuen eta han zegoela begia zauritu zuen. Berrito bueltatu ez zedin beraien izeko batek medikua "erosi" zuen, estraperloan eta errazionamenduan hartutako jeneroz bete zioten autoa. Gerra bukatuta, Afrikara joan zen eta han egin zituen sei urte; beste nebak ostera, lau urte egin zituen. Nebak soldadutzan zeuden bitartean kartaz komunikatzen ziren. Berak idazten zituen gutunak; hori dela-eta, bere neba batek erlojua eta eskumuturrekoa oparitu zizkion. 100 pezeta bidaltzen zizkioten gutunean.

17. Barrutiko 'Cura caballo'; mezak latinez; bekatuak (KOR-001/031)

Barrutian Cura Caballo zuten, Etxezarra gaineko ermitan ematen zuen meza. Jaberianoek ere ematen zuten meza, Kortezubiko bainuetxean zeudenak. Cura Caballo Etxezarrekoa zen, zaldiz ibiltzen zen, eta hori dela eta zuen ezizen hori. Sasoi hartan mezak latinez izaten ziren. Konfesatzea ere derrigorrezkoa zen. Jendeari atzea ematen zion abadeak. Mutilekin dantzan egitea bekatua zen, musua ematea bekatu mortala. Hala ere, bekatu egin arren, guztia konfesatzen zuten. Ezkondu ostean ere gauza asko bekatu ziren.

18. Errazionamendua; Barrutin lurperatutako militarra (KOR-001/036)

Errazionamendua zer zer azaltzen du. Herriko hainbat txokotan banatzen zuten: Ganen, Barrutin, Elizalden... Behin, militarrek sartzerakoan, bere amama taloak egiten egon zen eta talo guztiak jan zizkieten. Orduan, izekoren dendan gaileta-kutxa bat hartu eta handik alde egin zuten. Horietako militar bat hil egin zuten eta bertan lurperatu, Patxikoneko ortuan. Zehatz-mehatz daki zein den lurperatutako leku hori.

19. Patxikonekoak Frantziara joan ziren, eta bueltan, etxea okupatuta (KOR-001/038)

Patxikoneko baserrikoek txerria hil zuten behin eta beraien izekonera ekarri zuten, baina udaletxean entregatu beharra zegoen. Raimundita izeneko oiloa ere ekarri zuen bere izekok. Hala ere, gerora, Patxikonekoak Frantziara joan ziren, luzaro egon ziren bertan. Frantziatik bueltatu zirenean, etxea okupatuta aurkitu zuten, Errenteria auzoko batek okupatu zuen, bonbardaketan etxe barik gelditutako batek. Etxea libre geratu arte, beraien etxean egon ziren Patxikonekoak.

20. "Txuskoa" eta labesua (KOR-001/041)

Errazionamenduan ogia ematen zieten "txuskoa", labezomorroak ere izaten zituzten. Etxean labesua edo taloa egiten zuten. Errotara gauean joan behar izaten zuten. Labesua zelan egiten zuten azaltzen du, aste osorako ogia izaten zuten. Ez zuten goserik pasatu: baserrian beti zegoen zer jan.

21. Goikoleako errotariari Guardia Zibilak zetoze abisatzen (KOR-001/042)

Errota asko zeuden. Oman bi zeuden, eta bata Goikolea zen. Behin kalean entzun zuen hangoek tranpak egiten zituztela (sasoi hartan prezintatuta zeuden errotak) eta Guardia Zibilak joango zirela, eta bere senarra bertara joan zen errotariari abisatzera, laguna zuen eta. Guardia Zibilak heldu zirenerako, guztia garbitu eta armiarma-sarez bete zuten zarratuaren itxura eman zezan. Jendeak gauez erabiltzen zituen galarazita egon zirelako. Arratzun hiru errota egon ziren: Arrandieta, Gaztaiñerrota eta Jose errota. Gernikako Errenteria auzoan ere egon zen bat. Errotariak ehotakoaren portzentaia bat jasotzen zuen, ordain gisa.

22. Laratzean lapikoa edo trebera (KOR-001/049)

Laratza su gainean jartzen ziren lapikoak-eta eusteko erabiltzen zen; trebera ere izaten zuten. Zelan eusten zituzten azaltzen du. Kafea egiten zutenean arte (arbola) zati bat sartzen zuten zaporea emateko. Pinuan-eta usaina ematen zuten, hori dela eta, artea erabiltzen zuten.

23. Oman artadiak (KOR-001/050)

Oman baserri guztiek dituzte artadiak. Handik ekartzen zituzten urte guztirako gurdikadak. Gaur egun ez dakite zein zati den zein baserrirena.

24. Garbiketak: sutarako hautsa, "bolas maravillosas", txinbo xaboia... (KOR-001/051)

Sutarako hautsa erabiltzen zuten garbiketarako. Garbitokian belarrarekin batera igurtziz garbitzen zituzten tresnak. Arropentzako "bolas maravillosas"

erabiltzen zituzten arropak biguntzeko; txinbo xaboa ere erabiltzen zuten. Tinan eta galdaran garbitzen zituzten arropak. Piperrenen oso ondo bizi ziren ur aldetik, etxe aurrean baitzuten ura, eta garbitokia ere bazuten.

25. Taberna Barriko erre kara xaboa kentzen (KOR-001/053)

Militarrak sartu zirenean Madariagako basoan jarri zuten akanpalekua. Kamioiek hodiak apurtu zituzten eta bere neba Luisek konpondu zituen. Taberna Barriko erre kara joaten ziren astoz arropen xaboa kentzen. Behiak ere bertara eramaten zituzten. Orduan errepidean ez zen inor ibiltzen.

26. Kandela, karburua eta petrolio (KOR-001/057)

Bere amaginarrebak hasieran ez zuen bonbilla ukitu ere egiten karranparik ez jasotzeko. Argindarra izan aurretik karburua, kandela eta farola erabiltzen zituzten; etxean farola baino ez zuten erabiltzen. Petrolioak usaina ematen zuen, horregatik kandela eta karburua erabiltzen zuten gehiago. Petrolio erakusten du eta zelan erabiltzen zen azaltzen du. Gurdiarekin errepidea ikusteko farola erabiltzen zuten.

27. Txingarrez betetako lisaburdina (KOR-001/058)

Lisaburdina txingarrez betetzen zuten berotasuna izan zezan. Zelan erabiltzen zuten azaltzen du. Sukalde ekonomikoak jarri zenean beste lisaburdina batzuk hasi ziren erabiltzen. Bere neba bat aritu zen etxerik etxe sukalde ekonomikoak jartzen.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-06-08

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com